

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н. Райтер, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-7108-2539

Г. Мацьків, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-1329-7355

Львівський національний університет природокористування

© Н. Райтер, Г. Мацьків, 2024

<https://10.31734/agrarecon2024.02.073>

Райтер Н., Мацьків Г. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Показано актуальні питання аналізу інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств як основних суб'єктів аграрного підприємництва. Інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств розглянуто як їх цілеспрямовану діяльність, пов'язану із вкладанням інвестиційних ресурсів (грошових коштів, майнових матеріальних чи нематеріальних активів) з метою збереження або збільшення їх поточної вартості. У результаті оцінки основних динамічних трендів інвестування аграрної сфери виявлено, що протягом останніх років зберігається чітка тенденція до зростання обсягу капітальних інвестицій у сільськогосподарський підприємницький сектор України. Воєнна агресія на теренах України зумовила зниження фізичного обсягу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств у 2022 року. Проте цей показник був більшим майже у 2,7 рази порівняно з аналогічним показником 2012 року. Структурний аналіз обсягів інвестування сільськогосподарських підприємств виявив нерівномірність розподілу інвестицій як у регіональному, так і в галузевому розрізі. Виявлено, що найактивніше інвестиційну діяльність здійснюють сільськогосподарські підприємства центральних регіонів України, зокрема Вінницької, Київської, Полтавської, Черкаської областей, економіка яких має чітко виражений аграрний напрям. У результаті структурного аналізу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств встановлено, що основними напрямками здійснення сільськогосподарськими підприємствами інвестиційної діяльності є придбання та створення нових активів (придбання машин та обладнання) для вирощування однорічних та дворічних сільськогосподарських культур (зернових, соняшнику, сої, озимого ріпаку тощо). Проаналізовано ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Виявлено, що, попри складні умови воєнного часу, сільськогосподарським підприємствам вдалося зберегти позитивну динаміку щодо зростання ефективності інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, сільськогосподарські підприємства, капітальні інвестиції, ефективність інвестиційної діяльності.

Raiter N., Matskiv H. Analysis of the investment activity of agricultural enterprises

The article is devoted to topical issues of investment activities analysis of agricultural enterprises as the main subjects of agrarian entrepreneurship. Investment activity of agricultural enterprises is considered as their purposeful activity related to the investment of resources (cash, tangible or intangible assets) to preserve or increase their current value. Having assessed the main dynamic trends of investment in the agrarian sphere, it is found that in recent years there has been a clear tendency to increase the volume of capital investments in the agricultural business sector of Ukraine. Military aggression on the territory of Ukraine led to a decrease in the physical amount of capital investments of agricultural enterprises in 2022. However, this indicator was almost 2.7 times higher than a similar indicator in 2012. The structural analysis of investment volumes of agricultural enterprises revealed the uneven distribution of investments both regionally and in the sectors. It was identified that the most active investment activity is carried out by agricultural enterprises of the central regions of Ukraine,

whose economy has a clearly expressed agrarian direction, namely, Vinnytsia, Kyiv, Poltava, and Cherkasy regions. As a result of the structural analysis of investments of agricultural enterprises, it was established that the main directions of investment activity by agricultural enterprises are the acquisition and creation of new assets (purchase of machines and equipment) for the cultivation of one-year and two-year crops (cereals, sunflowers, soybeans, winter rapeseed, etc.). The article analyzes the efficiency of investment activity of agricultural enterprises. It was revealed that despite the difficult conditions of wartime, agricultural enterprises managed to maintain a positive dynamic in terms of increasing the efficiency of investment activities.

Keywords: investment, investment activity, investment resources, agricultural enterprises, capital investment, efficiency of investment activity.

Постановка проблеми. Сьогодні сільське господарство України – прибутковий та привабливий вид господарської діяльності. Рівень розвитку галузі характеризує продовольчу безпеку країни, а питома вага в загальній сумі валютної виручки залишається високою навіть у стресових умовах військового стану. Сучасне аграрне підприємництво відходить від застарілих технічних та технологічних рішень, що зумовлює високі показники технологічної ефективності, однак потребує технічного переоснащення та модернізації виробничих процесів.

У цих умовах досягнення основних цілей аграрного бізнесу пов'язане із постійним залученням інвестиційних ресурсів, основна частка яких спрямовується в технічну модернізацію сільськогосподарських підприємств, а саме у купівлю машин та обладнання. Аграрний бізнес є одним із найбільш інвестиційно привабливих та прибуткових видів господарської діяльності, а сільськогосподарські підприємства – основним реципієнтом інвестиційних ресурсів та активним учасником аграрного інвестиційного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності інвестицій та інвестиційної діяльності, а також оцінці їхнього впливу на результати підприємницької діяльності, присвячено багато уваги в працях зарубіжних та українських науковців. Сучасне теоретичне вивчення інвестицій та інвестиційної діяльності зводиться до дискусії навколо інтерпретацій та поєднання різного бачення змістовного наповнення цих економічних категорій. Ґрунтовне та всебічне дослідження генезису основних категорій теорії інвестування провели Н. Новак, О. Школьнік та Н. Вернюк (2021). Вивчивши різні підходи

до тлумачення сутності інвестицій, ці автори узагальнили, що, незважаючи на розходження у трактуванні визначення категорійного апарату, погляди більшості вчених сходяться щодо базової ролі інвестицій та інвестиційної діяльності як для розвитку окремих підприємств, так і для розвитку економічної системи.

Значну увагу вивченню сутності інвестицій та інвестиційної діяльності, дослідженню основних їх характеристик, ознак та значення для економічного розвитку приділяли також автори І. Вініченко, Т. Самілик та В. Олексюк (2021), Л. Галько (2021), А. Гулей (2021), Ю. Коваленко, Т. Біловус, В. Хелеський та Т. Шульга (2022). У своїх працях більшість науковців ототожнюють інвестиції із вкладенням грошових, майнових та інших видів цінностей в об'єкти підприємницької діяльності з метою збереження або збільшення їх поточної вартості, а інвестиційну діяльність як частину інвестиційного процесу, пов'язану з реалізацією інвестиційних проєктів та освоєння інвестицій. Водночас, здійснення інвестиційної діяльності пов'язане з певним рівнем інвестиційного ризику, який врівноважується інвестиційним доходом. Як зазначає група авторів під керівництвом Ю. Коваленко, фінальною метою здійснення інвестиційної діяльності є отримання інвестиційного прибутку (Коваленко, 2022, с. 85).

Вініченко І., Самілик Т. та Олексюк В., аналізуючи категорійний апарат теорії інвестування, наголошують, що інвестиції як економічна категорія, з макроекономічного погляду, характеризують сукупність витрат на формування або вдосконалення засобів виробництва, інвестиційні вкладення у придбання нового житла, тобто є частиною категорією,

«інвестиційна діяльність» (Вінніченко та ін., 2021, с. 26).

Схожу думку поділяє Л. Галько, яка пов'язує інвестиційну діяльність підприємства із задоволенням його інвестиційних потреб, виходячи із його інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості. Ключовим елементом управління інвестиційної діяльності підприємства є формування інвестиційної політики та інвестиційної стратегії (Галько, 2022).

Сучасні актуальні аспекти та проблеми здійснення інвестиційної діяльності висвітлені у працях українських науковців Н. Коломієць та О. Коломієць (2017), Ю. Ольвінської та А. Березорудського (2021), І. Кривов'язюка (2018), О. Левандівського (2016) та інших. Так, І. Кривов'язюк у своїй праці концентрує увагу на критичному аналізі сутності поняття «інвестиційна привабливість підприємства» (Кривов'язюк, 2018, с. 85). Проблеми організаційного забезпечення інвестиційної діяльності та управління нею розриті у праці (Левандівський, 2016, с. 102–103). Автори (Ольвінська та Березорудський, 2021; Коломієць та Коломієць, 2017) приділяють увагу методологічним та теоретичним засадам аналізу інвестиційної діяльності підприємств, описують основні критерії оцінки динаміки інвестиційного процесу та ефективності інвестиційної діяльності.

Питання аналізу інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та оцінки ефективності інвестицій у систему аграрного підприємництва висвітлювали у своїх дослідженнях Ю. Вашечко (2019), Ж. Гарбар (2021), Ю. Кучеренко (2018), П. Матковський (2019), І. Свиноус та Н. Свиноус (2020), С. Ткаченко (2021), В. Ходаківський та М. Місевич (2017), Г. Харченко (2018) та багато інших відомих учених.

Незважаючи на популярність дослідження інвестиційної діяльності в сучасній економічній науці, зазначимо, що важливість інвестицій для розвитку аграрної сфери, а отже, й гарантування продовольчої безпеки та наповнювання бюджету країни, вимагають деталь-

нішого вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Наше завдання – всебічний аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств як основних суб'єктів аграрного підприємництва, оцінка основних динамічних трендів інвестування аграрної сфери, структурних показників обсягу інвестування та ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Методика дослідження та матеріали. Теоретико-методологічною основою дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є діалектичний підхід, завдяки якому простежили вплив основних економічних законів та встановили на їхній основі закономірності й динамічні тенденції інвестиційної діяльності, а також форми їхнього впливу на результати діяльності суб'єктів агропідприємництва. Основні діалектичні прийоми індукція і дедукції використовували для формування теоретичного уявлення сутності інвестиційної діяльності, а аналізу та синтезу – для формування причинно-наслідкових зв'язків, які впливають на обсяги інвестування та ефективність інвестиційної діяльності. У процесі дослідження використовували також такі загальнонаукові методи пізнання, як порівняння, абстрагування, спостереження, моделювання тощо.

Інформаційною базою дослідження слугували офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також аналітичні матеріалами аграрних інтернет-порталів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економічна наука пропонує різні підходи до оцінки інвестиційної діяльності підприємств, з огляду на всю її багатогранність та складність. В основу аналізу інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств покладено її тлумачення як складової інвестиційного процесу. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств – це цілеспрямована діяльність, пов'язана із вкладанням інвестиційних ресурсів (грошових коштів, майнових

матеріальних чи нематеріальних активів) для збереження або збільшення їх поточної вартості. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств передбачає формування двох векторів руху інвестиційних ресурсів: здійснення інвестиційних витрат (вкладання коштів) та освоєння інвестиційних надходжень (формування додаткового капіталу).

Тобто сільськогосподарські підприємства, здійснюючи інвестиційну діяльність, можуть відігравати роль донора інвестиційних ресурсів (інвестора) або реципієнта інвестиційних ресурсів. Мета аналізу інвестиційної діяльності сільськогосподарського підприємства залежить від його ролі в інвестиційному процесі. Так, інвестора цікавить передусім прибутковість інвестицій та їх окупність. Тоді, як одержувача інвестиційних ресурсів – приріст економічного ефекту, зростання виробничого потенціалу з метою масштабування бізнесу, зміцнення конкурентних позицій, освоєння нових ринків. Досить часто сільськогосподарські підприємства відіграють двояку роль в інвестиційному процесі, виступаючи як в ролі донором, так і реципієнтом. Такий вид інвестиційного процесу називають самофінансуванням.

Основними напрямками здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарських під-

приємств є: розширення виробничих потужностей, удосконалення технологій виробництва, підвищення ефективності виробничої діяльності, а відтак – і одержання в майбутньому економічного ефекту. Сільськогосподарські підприємства, здійснюючи інвестиційну діяльність, дбають передусім про вдосконалення виробничих бізнес-процесів, екстраполюючи майбутній економічний ефект. Саме тому інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств характерна обсягом капітальних інвестицій. Відповідно до методологічних пояснень Державної служби статистики України, капітальними інвестиціями є витрати щодо придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів сільськогосподарських підприємств (Статистична інформація.../ Капітальні інвестиції).

Аналіз динаміки капітальних інвестицій у сільськогосподарські підприємства України (рис. 1) засвідчив, що протягом останніх років зберігається чітка тенденція до зростання абсолютного значення такого показника. Водночас зростає частка в загальному обсязі капітальних інвестицій, спрямованих у сільське господарство.



Рис. 1. Динаміка показників інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств¹

¹ Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/Економічна статистика / Економічна діяльність /Капітальні інвестиції)

Так, 2022 року обсяг капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств був у 4,5 раза або на 38,8 млрд грн більший порівняно з 2010 роком. Різкий сплеск надходження капітальних інвестицій у аграрний підприємницький сектор відбувся 2016 року, коли їхній загальний обсяг зріс на 69,4 % або 20,4 млрд грн. Наступного, 2017, року обсяг капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств зріс ще на 27,7 %, або на 13,7 млрд грн. Протягом 2018–2020 років обсяг капітальних інвестицій дещо зменшився, проте у довоєнному 2021 році досяг свого рекордного максимуму – 68,0 млрд грн.

Воєнна агресія на теренах України зумовила зниження фізичного обсягу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств. Хоча на тлі загального економічного спаду та зростання інвестиційних ризиків частка сільськогосподарських підприємств в освоєнні капітальних інвестицій зросла на 2,0 відсоткових пункта. Загалом тренд зміни частки сільського господарства в загальному обсязі капітальних інвестицій повторює динамічний тренд абсолютного обсягу спрямованих у сільськогосподарські підприємства капітальних інвестицій.

Регіональний розподіл капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств тривалий період схилився до домінування за цим показником центральних областей, економіка яких має виражений аграрний напрям. Це зокрема Вінницька, Київська, Полтавська, Черкаська області, сумарна частка яких у капітальних інвестиціях сільськогосподарських підприємств на кінець 2021 року становила близько 27,1 %. Сільськогосподарські підприємства перелічених областей характерні великими площами землекористування, цілісними масивами посівів зернових та олійних культур, сприятливими ґрунтовими та природно-кліматичними умовами.

У 2022 році лідерство центральних областей за питомою вагою капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств збереглося. Перше місце за обсягом капітальних інвестицій посідали сільськогосподарські підприємства Київської області, частка яких ста-

новила 12,5 % усіх капітальних інвестицій, вкладених в аграрний бізнес. Частка сільськогосподарських підприємств Вінницької та Полтавської областей становила відповідно 2022 року 8,9 % та 8,5 %.

Упродовж 2022 року обсяг капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств в усіх регіонах України, крім Вінницької, Київської та Львівської областей, зменшився.

Із зрозумілих причин різко знизився 2022 року обсяг галузевих капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств частково окупованих Харківської, Херсонської та Запорізької, а також Донецької та Луганської областей (рис. 2).

Загалом 2022 року обсяг інвестованого капіталу в сільське господарство зменшився порівняно із 2021 роком на 18,4 млрд грн, або на 27,0 %.

Основним напрямом капітального інвестування сільськогосподарських підприємств є придбання та створення нових активів. Загалом 2022 року за цим напрямом підприємницький сектор залучив 82,9 % капітальних інвестицій, що в абсолютному вираженні становить 41,1 млрд грн. Приблизно однакова частка капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств припадає на придбання активів, які були у використанні (7,6 %) та на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію й модернізацію активів (7,9 %) (рис. 3).

Зменшення фізичного обсягу капітальних інвестицій призвело до певних структурних зрушень за їх основними напрямками. Так, 2022 року ми спостерігаємо зменшення частки капітальних інвестицій, спрямованих на придбання активів, які були у використанні, з одночасним зростанням частки інвестицій, спрямованих на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію та модернізацію.

Порівняльний аналіз основних напрямів інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств у 2021–2022 роках показав, що обсяг капітальних інвестицій зменшився за рахунок зменшення інвестицій на придбання та створення нових активів, які 2022 року скоротились на 15,0 млрд грн або на 26,8 %. На частку цього напрямку інвестування

припадає 81,7 % загального скорочення капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств.

Окрім того, на 1,9 млрд грн зменшилися 2022 року капітальні інвестиції сільськогосподарських підприємств, спрямовані на придбання активів, які були у використанні. На

1,0 млрд грн зменшилися відповідно інвестиції, спрямовані на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію та модернізацію активів, а також на 0,5 млрд грн – інвестиції на капітальний ремонт.

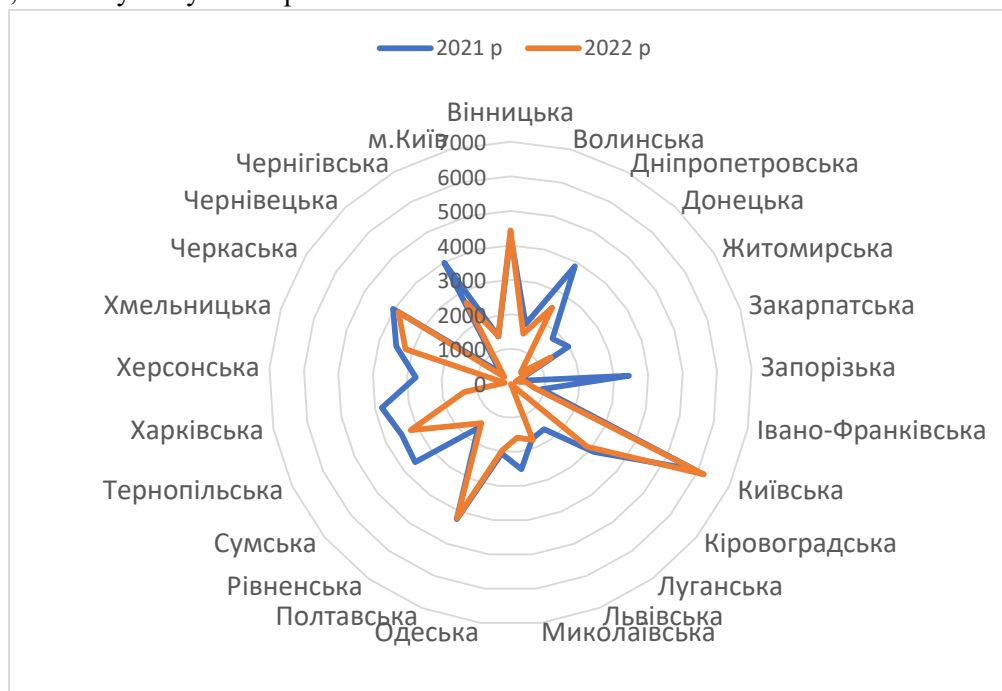


Рис. 2. Порівняльний аналіз обсягу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств у розрізі регіонів²

² Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/Економічна статистика / Економічна діяльність /Капітальні інвестиції)

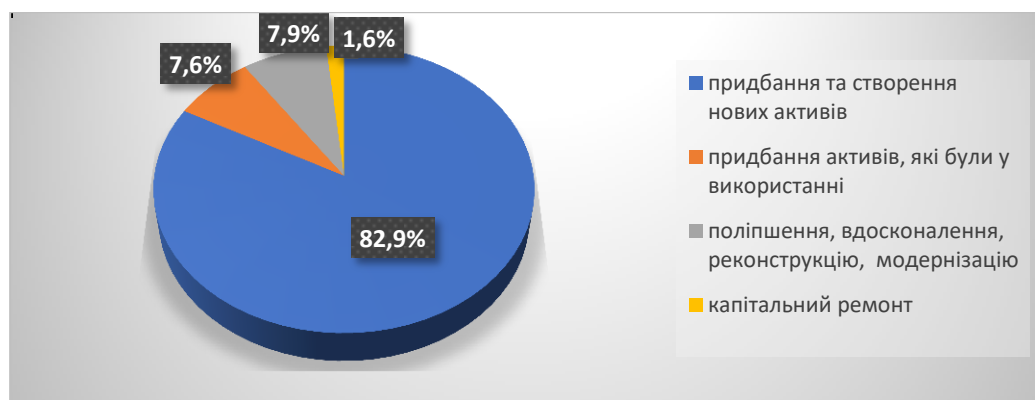


Рис. 3. Напрями вкладення капітальних інвестицій сільськогосподарськими підприємствами, 2022³

³ Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/Економічна статистика / Економічна діяльність /Капітальні інвестиції)

Щодо структури розподілу інвестицій за видами активів, то основна частка капітальних інвестицій (понад 65 %) припала на машини та обладнання, тобто на оновлення машинно-тракторного парку, модернізацію обладнання тваринницьких ферм тощо. Близько 20 % капітальних інвестицій спрямовують у будівництво та перебудову будівель. Надто малою, незважаючи на зняття мораторію на продаж землі, залишилась частка інвестицій у земельні ділянки. Отже, можемо констатувати, що

ринок землі не запрацював, а військові дії зумовили зниження частки капітальних інвестицій, спрямованих на купівлю земельних ділянок, до 0,1 %. Загалом капітальні інвестиції сільськогосподарських підприємств мають матеріальний характер, а саме близько 97,5–98 % спрямовуються в матеріальні активи, і лише 2,5–2,0 % припадає на інвестиції в не матеріальні активи (рис. 4).

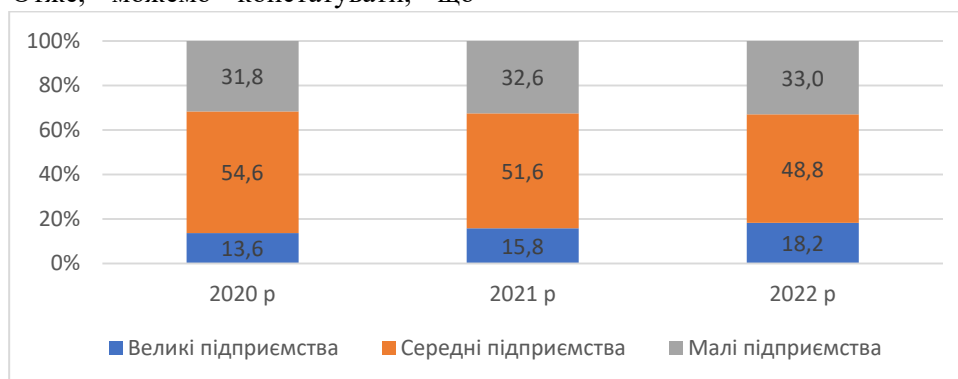


Рис. 4. Розподіл капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств за розміром підприємств, 2020–2022⁴

⁴ Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств)

Є певна пропорція щодо розподілу капітальних інвестицій між великими, середніми та малими сільськогосподарськими підприємствами. Так, майже половину капітальних інвестицій спрямовують у середні за розміром сільськогосподарські підприємства, третину припадає на малі сільськогосподарські підприємства. З року в рік зростає частка капітальних інвестицій великих сільськогосподарських підприємств. У 2022 році цей показник становив 18,2 % усіх капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств. Зростає також обсяг капітальних інвестицій великих сільськогосподарських підприємств із розрахунку на одне підприємство.

Показники середнього обсягу капітальних інвестицій з розрахунку на одне підприємство суттєво відрізняються залежно від розмірів підприємств. Так, 2022 року сума капітальних інвестицій із розрахунку на одне велике підприємство становила 231,8 млн грн, аналогічний показник щодо середніх підп-

приємств – 16,3 млн грн, а щодо малих – 0,5 млн грн.

Капітальні інвестиції у сільськогосподарський підприємницький сектор зростали нерівномірно. Передусім це проявляється у зростанні інвестицій у сфері вирощування однорічних і дворічних культур, до яких власне, належать зернові та технічні культури. У результаті частка такого виду економічної діяльності у структурі аграрних капітальних інвестицій утворила 78,6 %. Друге місце у структурі капітальних інвестицій за видами сільськогосподарської продукції із часткою 16,9 % посідає тваринництво.

Отже, нарощування капітальних інвестицій у вирощування продукції рослинництва корелюють із галузевою трансформацією аграрного бізнесу. Сільськогосподарські підприємства, спираючись на позитивний досвід вирощування експорторієнтованих видів продукції, зосереджують свою інвестиційну

діяльність у галузі зерновиробництва, соняшникарства, ріпаківництва та соївництва.

Узагальнюючи результати структурного аналізу капітальних інвестицій, можна дійти висновку, що основна частка капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств спрямовується на придбання нових машин та обладнання для вирощування однорічних і дворічних сільськогосподарських

культур (зернових, соняшнику, сої, озимого ріпаку тощо).

Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає дослідження не тільки абсолютних показників обсягу капітальних інвестицій, їхньої структури за видами активів та напрямками вкладення, а й вивчення відносних показників забезпеченості сільськогосподарських підприємств капітальними інвестиціями.

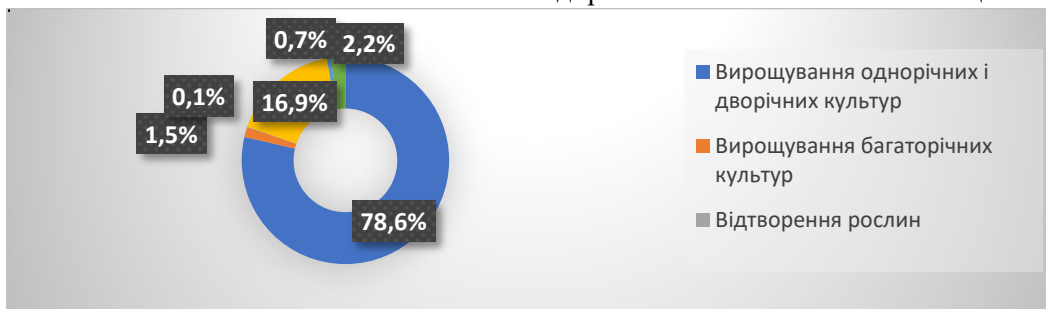


Рис. 5. Структура капітальних інвестицій підприємств за видами сільськогосподарської діяльності⁵

⁵Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/Економічна статистика / Економічна діяльність /Капітальні інвестиції)

Як бачимо з табл. 1, зменшення абсолютного обсягу капітальних інвестицій 2022 року супроводжується зниженням відносних показників забезпеченості інвестиціями з розрахунку на одного працівника та один гектар посівних площ, які, порівняно із 2018 роком, відповідно зменшились на 5,5 % та 10,1 %.

Водночас через зменшення кількості чинних підприємств обсяг капітальних інвестицій з розрахунку на одне підприємство зріс на 16,9 %. Отже, 2022 року спостерігаємо зниження рівня забезпеченості підприємницького сектору реальними капітальними інвестиціями.

Таблиця 1
Аналіз розміру капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств⁶

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р., %
Капітальні інвестиції, млн грн	65059,4	58555,4	50189,4	67992,6	49612,0	76,3
Приріст капітальних інвестицій, млн грн	1658,7	-6504,0	-8366,0	17803,2	-18380,6	*
Капітальні інвестиції на одне підприємство, тис. грн	1337,2	1211,7	1051,0	1475,9	1563,1	116,9
Капітальні інвестиції на одного працівника, тис. грн	135,1	123,6	111,2	151,6	127,7	94,5
Капітальні інвестиції на 1 га посівів с.г. культур, тис. грн	3358,8	2987,3	2544,8	3366,2	3019,0	89,9
Співвідношення капітальних інвестицій та вартості основних засобів, грн	0,18	0,13	0,10	0,12	0,08	46,3

⁶Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/.../Капітальні інвестиції; Статистична інформація /.../ Сільське, лісове та рибне господарство)

Для оцінки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств важливе значення має аналіз результативності та ефективності інвестування. На думку В. В. Рубана, ефективність інвестицій як економічний показник характеризує результат, одержаний підприємством унаслідок інвестиційної діяльності порівняно з обсягами, формами, напрямками і рівнем ризику інвестування. Взаємозв'язок між основними складовими інвестиційного процесу (обсягами, формою, напрямками та джерелами фінансування) й результативністю інвестиційної діяльності має ймовірнісний стохастичний характер. За однакових обсягів інвестування можна досягати різних результатів, і навпаки, різні обсяги інвестицій можуть привести до однакових результатів діяльності (Рубан, 2016, с. 84).

Ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств полягає передусім у виконанні мети та задоволенні цілей інвестування. Ефективність інвестиційної діяльності певною мірою залежить від ролі підприємства в інвестиційному процесі. Так, підприємство-донор оцінює ефективність інвестицій через призму показників інвестиційного доходу, тоді як підприємство-реципієнт оцінює фактичний та ймовірний приріст доданої вартості, зростання виробничого потенціалу та зміцнення конкурентних переваг завдяки залученню інвестиційних ресурсів.

Ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств тісно пов'язана із приростом капітальної вартості активів підприємства, за допомогою якого створюється додатковий продукт, результатом реалізації якого є формування додаткового прибутку (Шевченко, 2010, с. 9).

Важливе значення в оцінці ефективності інвестицій та аналізі інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств має усвідомлення відкладеності інвестиційного ефекту, яка проявляється в тому, що оцінювати повну ефективність інвестицій можна лише в кінці інвестиційного проєкту або після закінчення означеного періоду окупності інвестицій. Інвестиції як процес вкладення ресурсів супроводжуються значними інвестиційними

витратами, які зумовлюють зростання або вдосконалення виробничих можливостей, використання яких у майбутньому через акумуляцію річних приростів доданої вартості принесе підприємству дохід вищий, ніж інвестиційні витрати.

Часто ефективність інвестиційної діяльності оцінюють через призму динаміки бажаних змін. Якщо підприємство інвестує в зернозбиральну техніку, то очікує зменшення втрат під час врожаю, збільшення врожайності та підвищення якості зібраного зерна. Власне ці показники й будуть критеріями оцінки ефективності такого інвестиційного проєкту.

Показники ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств варто умовно розділити на показники опосередкованої (непрямої) ефективності та показники безпосередньої ефективності. Опосередкована ефективність інвестиційної діяльності – це передусім позитивна динаміка індикаторів технологічної, технічної, соціальної чи екологічної ефективності діяльності суб'єктів аграрного підприємництва. Серед показників опосередкованої ефективності можна виділити, наприклад, зростання урожайності основних культур, як індикатор удосконалення технології вирощування, зростання рівня продуктивності праці, покращання матеріально-технічного забезпечення, зниження рівня браку та технологічних втрат, оптимізації бізнес-процесів тощо. У свою чергу, безпосередню ефективність інвестиційної діяльності оцінюють за показниками обсягу виробленої валової продукції, одержаного чистого доходу та чистого фінансового результату з розрахунку на одиницю вкладених капітальних інвестицій (табл. 2).

Отже, попри складні умови воєнного часу, сільськогосподарським підприємствам вдалося зберегти позитивну динаміку щодо зростання ефективності інвестиційної діяльності. Про це свідчить зростання порівняно із 2018 роком на 4,3 % обсягу виробленої валової продукції з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій, а також збільшення на 58,0 % обсягу одержаного прибутку сільськогоспо

дарських підприємств із розрахунку на 1 грн вкладених інвестицій (рис. 6).

Зазначимо, що порівняно із довоєнним 2021 роком показники ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств погіршилися. Знизилися і показники

рентабельності операційної діяльності підприємств та прибутковості капітальних інвестицій. Проте сільськогосподарські підприємства продемонстрували економічну стійкість та прагнення до подальшого вдосконалення й розширення агробізнесу.

Таблиця 2

Аналіз показників економічної ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств⁷

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р., %
Виробництво валової продукції на 1 грн капітальних інвестицій, грн	6,73	7,68	7,88	7,12	7,02	104,3
Одержано прибутку на 1 грн капітальних інвестицій, грн	1,08	1,59	1,62	3,49	1,71	158,0
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	18,9	19,8	19,1	41,8	20,7	1,8 в.п.
Рівень рентабельності підприємств, %	14,0	17,3	13,9	26,7	13,0	-0,9 в.п.

⁷ Сформовано за даними Державної служби статистики України (Статистична інформація/.../Капітальні інвестиції; Статистична інформація /.../ Сільське, лісове та рибне господарство)

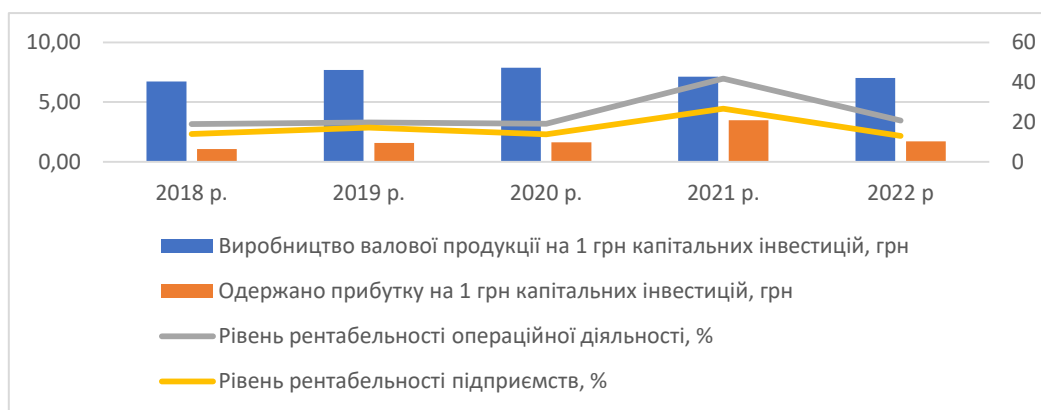


Рис. 6. Динаміка показників ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств⁸

⁸ Джерело: Сільське господарство України 2022 рік

Отже, попри складні умови воєнного часу, сільськогосподарським підприємствам вдалося зберегти позитивну динаміку щодо зростання ефективності інвестиційної діяльності. Про це свідчить зростання порівняно із 2018 роком на 4,3 % обсягу виробленої валової продукції з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій, а також збільшення на 58,0 % обсягу одержаного прибутку сільськогосподарських підприємств із розрахунку на 1 грн вкладених інвестицій (рис. 6). Зазначимо, що

порівняно із довоєнним 2021 роком показники ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств погіршилися. Знизилися і показник рентабельності операційної діяльності підприємств та прибутковості капітальних інвестицій. Проте сільськогосподарські підприємства продемонстрували економічну стійкість та прагнення до подальшого вдосконалення й розширення агробізнесу.

Висновки. Сьогодні сільськогосподарські підприємства активно здійснюють інвестиційну діяльність, яка дає змогу їм розширювати масштаби виробництва, модернізувати виробничі процеси, запроваджувати сучасні технології, подовжувати виробничі цикли за рахунок додаткових бізнес-процесів. Основним чинником активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є нарощування експорту української сільськогосподарської продукції. Основна частина капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств спрямована на вирощування одно- та дворічних сільськогосподарських культур, до яких належать зернові та технічні культури, тобто продукція яка становить основу українського аграрного експорту.

Війна внесла суттєві корективи як у розвиток сільського господарства, так і в здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Зменшення обсягів інвестування 2022 року пов'язане передусім із скороченням виробничого потенціалу на окупованих та прифронтових територіях.

Окрім того, сільськогосподарські підприємства інших регіонів унаслідок воєнних дій зазнали певних виробничих та економічних труднощів, які знизили їхні інвестиційні можливості. У майбутньому потреби сільськогосподарських підприємств України в інвестиційних ресурсах суттєво зростуть. Сільськогосподарські підприємства потребуватимуть додаткових коштів для відновлення зруйнованих унаслідок бойових дій майнових комплексів, поновлення розграбованого машинно-тракторного парку, відновлення транспортної логістики та зберігальних потужностей.

Активізація інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств тісно пов'язана із збереженням та підвищенням їхньої інвестиційної привабливості. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств – це їхня своєрідна характеристика як потенційних об'єктів вкладення інвестиційних ресурсів, це основний критерій вибору інвестором об'єкта інвестування, який формується виходячи з інвестиційної стратегії як інвестора, так і реципієнта.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Вашечко, Ю., 2019. Напрями підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*, 2 (80), с. 32–36 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.2.6> [Дата звернення 15 квітня 2024].
- Вініченко, І. І., Самілик, Т. М. та Олексюк, В. О., 2021. Бізнес-процеси в теорії інвестиційної діяльності підприємств. *Агросвіт*, 18, с. 22–27 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.18.22> [Дата звернення 15 квітня 2024].
- Галько, Л., 2021. Інвестиційна діяльність підприємства: стратегія і тактика управління. *Економіка та суспільство*, 31 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-63> [Дата звернення 15 квітня 2024].
- Гарбар, Ж. В. та Майбородюк, К. С., 2021. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств України. *Інвестиції: практика та досвід*, 12, с. 18–22 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.12.18> [Дата звернення 15 квітня 2024].
- Гулей, А. І., 2021. Сутність і економічна природа інвестицій та інвестиційного процесу. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021, 16, с. 15–17.
- Коваленко, Ю., Біловус, Т., Хелемський, В. та Шульга, Т., 2022. Концептуальні засади інвестицій та їх особливості на ринках капіталу. *Науковий вісник Полісся*, 2 (23), 80–92 [online] Доступно: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-2\(23\)-80-92](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-2(23)-80-92) [Дата звернення 15 квітня 2024].
- Коломієць, Н. О. та Коломієць, О. П., 2017. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*, 188, с. 91–106.

Кривов'язюк, І. В., 2018. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність, методика аналізу та шляхи підвищення її ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*, 31, с. 83–90.

Левандівський, О. Т., 2016. Теоретичні засади інвестиційної діяльності. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ, 12 (1), с. 98–104.

Новак, І., Школьнік, О. та Вернюк, Н., 2021. Генезис методології теорії інвестування. *Економіка та суспільство*, 24 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-18> [Дата звернення 15 квітня 2024].

Ольвінська, Ю. О. та Березорудський, А. М., 2021. Статистичний аналіз інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні. *Ефективна економіка*, 8, [online] Доступно: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9156> [Дата звернення 20 квітня 2024].

Рубан, В. В., 2016. Теоретичні основи визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 17, с. 84–87.

Свиноус, І. та Свиноус, Н., 2020. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційної діяльності у процесах відтворення сільськогосподарських підприємств. *Економічний дискурс*, 1 (2), с. 164–173 [online] Доступно: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-2-17> [Дата звернення 06 травня 2024].

Снеткова, А., 2016. Генезис трактувань дефініції «інвестиції». *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*, 186, с. 44–52.

Спільник, І. та Шупа, Л., 2012. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства. *Економічний аналіз*, 10 (4), с. 374–378 [online] Доступно: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_10\(4\)_87](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_10(4)_87) [Дата звернення 11 травня 2024].

Статистична інформація / Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств. Державна служба статистики України [online] Доступно: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Дата звернення 06 травня 2024].

Статистична інформація / Економічна статистика / Економічна діяльність / Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України [online] Доступно: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Дата звернення 06 травня 2024].

Статистична інформація / Економічна статистика / Економічна діяльність / Сільське, лісове та рибне господарство. Державна служба статистики України [online] Доступно: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [Дата звернення 06 травня 2024].

Статистичний збірник «Сільське господарство України», 2022. Державна служба статистики України, 2023 [online] Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 07 травня 2024].

Харченко, Г. А. та Миргородська, Д. О., 2018. Інвестиційна діяльність сучасних сільськогосподарських підприємств: стан, проблеми та напрями поліпшення. *Економіка та суспільство*, 17, с. 663–667.

Шевченко, С. Ю., 2010. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*, 1, с. 7–10 [online] Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_1_4 [Дата звернення 15 травня 2024].

Стаття надійшла 23.05.2024

